

XXVII Interdyscyplinarne
Seminarium Krajobrazowe

**ZMIENNOŚĆ KRAJOBRAZU.
KRAJOBRAZY PRZEMIJAJĄCE
I EFEMERYCZNE**

28 – 29 WRZEŚNIA 2023

LUBLIN

PATRONAT HONOROWY:

prof. dr hab. Radosław Dobrowolski

Rektor Uniwersytetu Marii Curie - Skłodowskiej
w Lublinie

GOŚCIE HONOROWI:

prof. dr hab. Joanna Plit

prof. dr hab. Florian Plit

prof. dr hab. Krzysztof H. Wojciechowski

dr hab. Tadeusz J. Chmielewski

KOMITET NAUKOWY:

dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ

prof. dr hab. Beata Frydryczak

prof. dr hab. inż. Józef Hernik

dr hab. Grzegorz Janicki, prof. UMCS

dr hab. Agnieszka Jaszczak, prof. UWM

ks. dr hab. Jacek Łapiński, prof. KUL

dr hab. Adam Senetra, prof. UWM

Uniwersytet Śląski, Sosnowiec

Instytut Kultury Europejskiej UAM, Gniezno

Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja, Kraków

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn

ORGANIZATORZY:

Komisja Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział Lubelski

KOMITET ORGANIZACYJNY:

dr hab. Sebastian Bernat, prof. UMCS

dr hab. Małgorzata Flaga

dr inż. arch. Anna Polska

dr Małgorzata Stanicka

mgr inż. Patrycja Adamczyk

mgr inż. Jakub Skibiński

Wprowadzenie

Zmienność jest istotną cechą krajobrazu. Zmiany ciągłe prowadzą do powstania nowego krajobrazu, zaś cykliczne wiążą się z mniej lub bardziej regularnym powrotem krajobrazu do poprzedniego stanu (krajobrazy sezonowe). Część aspektów krajobrazu charakteryzuje wysokie tempo zmienności i towarzysząca mu tymczasowa zmiana jakości (krajobrazy efemeryczne). Znaczenie krajobrazów przemijających i efemerycznych jest w ostatnim czasie coraz bardziej akcentowane. 25 lat temu na efemerydy krajobrazowe zwrócił uwagę P. Brassley (1998), a prawie sto lat temu ich wartość dostrzegł J.G. Granö (1929), badając sezonową zmienność oraz dźwiękowe i zapachowe aspekty krajobrazu. P. Brassley (1998) zauważył, że nietrwałe elementy (zjawiska) są warte uwagi ze względu na ich istotny wpływ na postrzeganie krajobrazu. Ponadto ignorowanie efemeryd (m.in. w procesie planowania przestrzennego) utrudnia rzetelną ocenę krajobrazu do celów użytkowych. Krajobrazy przemijające i efemeryczne stały się także przedmiotem rozważań K. H. Wojciechowskiego (2010), który pisał m.in., że „otwartym zagadnieniem pozostaje problem możliwości utrwalenia (i ewentualnego udostępnienia) społeczeństwu tych wartości, które powiązane są z omawianą kategorią krajobrazów” (s. 41.). Badania krajobrazów, w tym przemijających i efemerycznych, mają często charakter interdyscyplinarny, otwierają nowe możliwości rozumienia świata.

Celem XXVII Interdyscyplinarnego Seminarium Krajobrazowego jest wymiana myśli na temat badań zmienności krajobrazu, w szczególności krajobrazów przemijających i efemerycznych.

Sebastian Bernat

Bibliografia

- Brassley P., 1998, On the Unrecognized Significance of the Ephemeral Landscape, *Landscape Research* 23(2), 119 – 132.
- Granö J.G., 1997 (1929), *Pure Geography*. Johns Hopkins Univ. Press. Baltimore.
- Wojciechowski K. H., 2010, Wartości i walory krajobrazów przemijających i efemerycznych. [W :] D. Chylińska, J. Łach (red.), *Studia krajobrazowe a ginące krajobrazy*. Wrocław, 37 – 42.

PROGRAM SEMINARIUM

Czwartek, 28. 09. 2023 r.

8.30. - 9.30. REJESTRACJA UCZESTNIKÓW

9.30. - 11.30. OTWARCIE KONFERENCJI I SESJA PLENARNA

Prowadzenie: Jolanta Rodzoś, ks. Jacek Łapiński

Urszula Myga-Piątek - Różne aspekty zmienności krajobrazu – rozważania metodologiczne

Joanna Plit, Florian Plit – Epizody powtarzalne i ich ślad w krajobrazie

Tadeusz J. Chmielewski – Krajobrazy emocjonalne

Maciej Pietrzak – Czy istnieje krajobraz psa?

Jerzy Solon – Zmienność czasowa potencjału krajobrazów leśnych do świadczenia usług ekosystemowych

Jarosław Balon – Kulturowe krajobrazy efemeryczne i sezonowe jako efekt rozwoju turystyki wysokogórskiej

11.30. - 12.00. PRZERWA KAWOWA

12.00.-14.00. SESJA REFERATOWA

Prowadzenie: Beata Frydryczak, Grzegorz Janicki

Mateusz Salwa – Krajobrazy codzienne - między estetyczną niezmiennością a zmiennością

Sylwia Szykowna, Beata Frydryczak – Krajobraz w ruinie

Ewa Kosiacka-Beck, Anna Długozima, Ewa Rykała – Kształtowanie krajobrazu na styku. Fenomen przenikania przestrzeni w ujęciu formalnym, mentalnym, społecznym

SESJA KALEJDOSKOPOWA (I)

Anna Długozima, Ewa Kosiacka-Beck, Ewa Rykała – *Rus in urbe*, czyli relikty krajobrazów wiejskich w strukturze funkcjonalno-przestrzennej i polityce przestrzennej miast w Polsce, z uwzględnieniem europejskiego tła zjawiska

Anna Długozima – Temporalność cmentarzy: wieczność i zmienność w kształtowaniu obiektów rodowych, wyznaniowych i komunalnych w Polsce na przestrzeni XX i XXI wieku

Ewa Rykała – Emocje w krajobrazie miasta na przykładzie placów rynkowych północnego Mazowsza

Lucyna Przybylska – Flaga – zmienny i stały element przestrzeni

Józef Hernik – Katalogi dziedzictwa kulturowego – przykład z Małopolski

14.00. - 15.00. PRZERWA OBIADOWA

15.00. - 16.00. SESJA POSTEROWA

Prowadzenie: Anna Polska, Józef Hernik

Małgorzata Flaga – Wielowyznaniowość Lubelszczyzny - co z niej pozostało we współczesnym krajobrazie regionu

Grzegorz Janicki – Rzeźba efemeryczna i jej rola w morfologii wybranych krajobrazów wyżynnych

Jolanta Kijowska – Efemeryczny krajobraz wschodu i zachodu słońca nad Uluru (Australia) jako atrakcja turystyczna

Alicja Krzemińska, Anna Zaręba, Kamil Pawłowski, Anna Dzikowska – Przemijające krajobrazy wiejskich cmentarzy przy kościołach drewnianych na pograniczu polsko-czeskim w województwie dolnośląskim

Piotr Kulesza – Zmienność krajobrazowa, roślinna i kompozycyjna wybranych terenów przykościelnych Lubelszczyzny

Michał Kupiec – Efemeryczność i dynamika zaniku krajobrazów militarnych w Europie początku XXI wieku

Magdalena Lubiarz – Zanikający sakralny krajobraz wschodniej Lubelszczyzny

Ewa Mackoś-Iwaszko, Magdalena Lubiarz – Roślinność a efemeryczność krajobrazu miasta

Józef Partyka – „Mijające krajobrazy Polski” – seminaria PTTK między Kongresami Krajoznawstwa Polskiego

Patryk Pawluczuk – Zmiany w krajobrazie dzielnicy Stare Miasto oraz Śródmieście w Lublinie na podstawie fotografii archiwalnych

Anna Polska – Krajobraz tradycyjnych marketów w Korei Południowej

Anna Puchacz, Aleksandra Zając – Zmiany w krajobrazie gminy wiejskiej Niemce położonej w obszarze aglomeracji lubelskiej

Adam Senetra, Anna Żróbek-Sokolnik, Piotr Dynowski, Marta Czaplicka – Krajobrazy lądowe i krajobrazy podwodne jezior – podobieństwa, zasady oceny wartości estetyczno-widokowej, dynamika zmian

Barbara Sowińska-Świerkosz – Zmiany w krajobrazie spowodowane implementacją rozwiązań opartych na zasobach przyrody (Nature-based solutions, NBS): efektywność a percepcja krajobrazu

Agnieszka Szczepańska, Katarzyna Pietrzyk – Pory roku a percepcja przestrzeni publicznej

Małgorzata Żak-Kulesza – Architektura i efemeryczny wystrój miast niderlandzkich w obrazach mistrzów XV i XVI wieku

16.00. - 18.00. SESJA KALEJDOSKOPOWA (II) ORAZ DYSKUSJA KOŃCOWA

Prowadzenie: Urszula Myga-Piątek, Adam Senetra

Piotr Dynowski, Anna Żróbek-Sokolnik – Zmienność krajobrazów podwodnych Wielkiego Stawu w Karkonoszach

Krzysztof Badora – Zmiany krajobrazu jako zagrożenie dla ochrony SOO Natura 2000 Łąki w okolicach Chrząstowic

Agnieszka Latocha-Wites – Co przeminęło, co pozostaje? Przemiany krajobrazu Gór Izerskich w czasach historycznych

Michał Sobala – Przemijanie tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej w Beskidach Zachodnich

Anna Żemła-Siesicka, Michał Sobala – Przekształcenia krajobrazu wybranych polan Beskidu Śląskiego na skutek zagospodarowania turystycznego

Dawid Soszyński – Miejsca ulotne. Charakter zmian systemu nadrzecznych przestrzeni publicznych nad środkowym Wieprzem

Malwina Michalik-Śniezek – Narzędzia sztucznej inteligencji w analizach krajobrazowych. Możliwości i ograniczenia

Michał Świder – O krajobrazie w fotografii i fotografii krajobrazu

18.15. - 19.30. SESJA TERENOWA (I)

Wzgórze Czwartek (panorama Starego Miasta) – Podzamcze – Stare Miasto

Prowadzenie: Anna Polska, Patrycja Adamczyk

19.30. - 22.00. KONCERT (ŁUKASZ JEMIOŁA) I UROCZYSTA KOLACJA (Restauracja „Sielsko Anielsko”, Rynek 17)

Piątek, 29.09.2023 r.

8.15.-9.00. Zebranie Komisji Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego

9.00. - 14.00. SESJA TERENOWA (II)

Górki Czechowskie – Ogród Botaniczny UMCS – Muzeum Wsi Lubelskiej

Prowadzenie: Anna Polska, Patrycja Adamczyk

STRESZCZENIA WYSTĄPIEŃ

Krzysztof Badora (Uniwersytet Opolski, Opole)

Zmiany krajobrazu jako zagrożenie dla ochrony SOO Natura 2000 łąki w okolicach Chrzęstowic

Obszar SOO Natura 2000 łąki w okolicach Chrzęstowic został wyznaczony dla ochrony trzech gatunków motyli: czerwończyka nieparka *Lycaena dispar*, modraszka nausitous *Maculinea nausithous*, i modraszka telejus *Maculinea teleius*. W przedmiocie ochrony nie wskazano siedlisk przyrodniczych chronionych, stanowiących podstawę do występowania populacji. Trwałe utrzymanie populacji wymaga zachowania warunków ekologicznych niezbędnych do występowania gatunków. Bez ochrony właściwego biotopu nie ma możliwości występowania motyli. Badania przeprowadzone w latach 2020-2023 wskazują na bardzo duże zmiany w obrębie krajobrazu ostoi, w szczególności w zakresie występowania ekosystemów łąkowych. Głównymi procesami zmian krajobrazowych są: lokalizacja kopalni surowców mineralnych, zaoranie znacznej części dawnych łąk, przekształcenie części łąk w zbiorowiska ruderalne, zarastania łąk zadrzewieniami i stopniowa ich ewolucja w kierunku zbiorowisk leśnych. Zmiany te stanowią bardzo poważne zagrożenie dla populacji i zasadności dalszej ochrony tego obszaru.

Jarosław Balon (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

Kulturowe krajobrazy efemeryczne i sezonowe jako efekt rozwoju turystyki wysokogórskiej

Krajobrazy wysokogórskie, obok polarnych i pustynnych, traktowane są zwykle jako a priori naturalne. Tymczasem również na obszarze gór wysokich człowiek silnie zaznacza swoją obecność, prowadząc m.in. działalność górniczą, pasterską, rolniczą, osadniczą, transportową czy militarną. Efektem tego jest - trwające przynajmniej od paru tysięcy lat - przekształcanie wysokogórskich krajobrazów naturalnych w kulturowe. W ostatnich stu kilkudziesięciu latach pojawił się w górach wysokich nowy rodzaj aktywności człowieka - turystyka kwalifikowana. Jej cechą jest dynamiczny rozwój zarówno ilościowy jak i terytorialny; jeszcze wiek temu ograniczała się ona do nielicznych obszarów - Alp, Andów czy Azji Wysokiej, dziś podlegają jej w większym lub mniejszym stopniu obszary wysokogórskie na całym świecie. Oddziaływanie szeroko rozumianej turystyki wysokogórskiej (od himalaizmu letniego i zimowego i narciarstwa ekstremalnego, przez turystyczne zdobywanie wysokich szczytów po trekkingi dolinami) cechuje się często znacznym stopniem sezonowości. Ta właściwość, w połączeniu z masowością zjawiska, skutkuje powstawaniem w górach wysokich, sezonowych lub efemerycznych "oaz" krajobrazów kulturowych. Niniejszy referat bazuje na doświadczeniach autora, pochodzących ze studiów terenowych w górach wysokich Azji, Europy, Afryki i obu Ameryk.

Tadeusz J. Chmielewski (Lublin)

Krajobrazy emocjonalne

Percepcja krajobrazu ma charakter emocjonalny. Rejestrujemy i kompilujemy wrażenia wzrokowe, dotykowe, dźwiękowe, smaki, zapachy, temperaturę. Obserwujemy innych ludzi i ich relacje. Przeżywamy emocje związane z charakterem i dynamiką otoczenia, poczuciem bezpieczeństwa lub zagrożenia, harmonią i afirmacją albo presją i agresją, pięknem lub brzydotą, komfortem życia, miłością i radością lub bólem, niezwykłym „duchem miejsca”. Konfrontujemy te emocje z naszą wiedzą

i doświadczeniem życiowym, w tym ze wcześniejszymi przeżyciami związanymi z przebywaniem w konkretnym rejonie oraz w podobnych i odmiennych krajobrazach, z tymi lub innymi ludźmi. Budujemy, lub weryfikujemy emocjonalny obraz danego terenu.

Celem artykułu jest zachęcenie do refleksji na temat różnorodności, intensywności i znaczenia emocjonalnych oddziaływań krajobrazu na człowieka. Praca zawiera przegląd wyników kilku projektów badawczych dotyczących percepcji i projekcji krajobrazu, realizowanych z udziałem T.J. Chmielewskiego i jego zespołu, w latach 2009 – 2018 na Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie, z wyeksponowaniem dotąd niedocenianych emocjonalnych aspektów tych procesów.

Są krajobrazy, które mijamy obojętnie: wszędobylskie, pospolite, bez wyrazu, bez swoistego stylu i zauważalnej kompozycji. Nie wyróżniają się niczym, nie pozostają w naszej pamięci, mimo że zajmują często ogromne przestrzenie. Są krajobrazy męczące: agresywne, hałaśliwe, zanieczyszczone, wręcz niebezpieczne, które chcielibyśmy jak najszybciej opuścić i w przyszłości omijać. Ale są też krajobrazy, które „od pierwszego wejrzenia” budzą nasze pozytywne zainteresowanie, żywsze bicie serca, chęć zatrzymania się na dłużej, pragnienie nawiązania bliższych relacji, poznania istoty ich tożsamości. Te zapisujemy w pamięci jako miejsca interesujące, inspirujące, warte ponownego odwiedzania. Wśród nich z rzadka zdarzają się obszary lub miejsca, które albo od razu, albo dopiero po bliższym poznaniu wywołują efekt „Wow!” – miejsca fascynujące, wręcz magiczne. Co sprawia, że tak się dzieje?

Zdaniem autora, badaniom i intelektualnym refleksjom dotyczącym wpływu różnych krajobrazów na emocje, samopoczucie i zachowania przebywających w nich ludzi, warto poświęcić znacznie więcej uwagi.

Warto też śledzić, jak te relacje i oceny zmieniają się w czasie, wraz z postępującymi przemianami krajobrazów oraz ewolucją naszych życiowych potrzeb i oczekiwań.

Anna Długozima (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa)

Temporalność cmentarzy: wieczność i zmienność w kształtowaniu obiektów rodowych, wznaniowych i komunalnych w Polsce na przestrzeni XX i XXI wieku

Cmentarze są zazwyczaj postrzegane jako ostateczne miejsce spoczynku dla zmarłych, gdzie ich szczątki nie będą naruszane. Poczucie to jest w pewnej części tworzone przez obowiązujące w Polsce prawo do grobu, które wygasa po 20 latach. Przez dziesięciolecia cmentarze i polityka cmentarna dostosowują się do zmieniających się trendów kulturowych (wzrost popularności kremacji, postępująca laicyzacja), polityki międzynarodowej i krajowej, „nacisków na ziemię”, a także zmian zachodzących w środowisku naturalnym (renaturyzacja, adaptacja do zmian klimatu). W tym referacie autorka bada 3 grupy cmentarzy o odmiennym statusie, rodowodzie, kompozycji przestrzennej i położeniu w krajobrazie, przyglądając się temu, jak napięcia między wiecznością a zmianą wpływają na: zarządzanie cmentarzami, ich materialną formę oraz sposób ich użytkowania.

Anna Długozima, Ewa Kosiacka-Beck, Ewa Rykała (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa)

***Rus in urbe*, czyli relikty krajobrazów wiejskich w strukturze funkcjonalno-przestrzennej i polityce przestrzennej miast w Polsce, z uwzględnieniem europejskiego tła zjawiska**

Referat prezentuje wiejskie krajobrazy zanikające, przez planistów określane najczęściej mianem reliktowych, czyli krajobrazy, z których współcześnie na skutek ekspansji miast rugowane są elementy składowe świadczące o wiejskim rodowodzie (tzw. wyróżniki wsi: układy przestrzenne, architektura i detal, formy zieleni). Dawne wiejskie wyróżniki wchłonięte przez miasta nabierają nowych wartości przez kontrast ze zmieniającym się otoczeniem. Prowadząc badania, autorki zakładają, że przyjęcie ruralistycznego dziedzictwa z pełną świadomością wagi poszczególnych jego komponentów przyczynić się może do budowania miasta przyszłości, miasta innowacyjnego, zakorzenionego w lokalnej tradycji i środowisku oraz że identyfikacja wiejskich krajobrazów reliktowych jest pomocna dla planistów przy podejmowaniu praktycznych, operacyjnych decyzji planistyczno-przestrzennych, jak i przy tworzeniu koncepcji strategicznych dla miasta. Zjawisko zanikania oraz wypierania śladów wsi w miejskim krajobrazie (tzw. *rus in urbe*) w polskich miastach (Warszawa, Poznań, Wrocław, Łódź, Kraków, Zielona Góra, Rzeszów, Gdańsk) zostanie zestawione z rozwiązaniami ruralizacji miasta prowadzonymi w krajach europejskich (Francja, kraje Beneluksu, Niemcy, Austria, Wielka Brytania, Włochy).

Piotr Dynowski, Anna Żróbek-Sokolnik (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn)

Zmienność krajobrazów podwodnych Wielkiego Stawu w Karkonoszach

Ocena krajobrazów w ostatnich latach jest jedną z metod poznawania tendencji i dynamiki przekształceń wywołanych działalnością człowieka i siłami przyrody. Dotyczy to zarówno krajobrazów lądowych, jak i podwodnych. Krajobrazy mórz i oceanów, są intensywnie badane, w przeciwieństwie do krajobrazów podwodnych zbiorników śródlądowych. Temat ten wymaga uzupełnienia. Prezentowane wyniki badań dotyczą krajobrazów podwodnych Wielkiego Stawu w Karkonoszach. Na podstawie inwentaryzacji podwodnej oraz analiz przestrzennych wykonanych w środowisku GIS, wyróżniono dwie grupy oraz 13 typów krajobrazów podwodnych. Są one kształtowane, głównie przez rodzaj podłoża oraz roślinność porastającą dno zbiornika. Rozmieszczenie poszczególnych typów krajobrazów w latach 2007, 2011, 2017, 2021 przedstawiono w postaci kartogramów, określając dodatkowo, wskaźnik ich zmienności w latach 2007-2011; 2011-2017 oraz 2017-2021. Dla pierwszego okresu badawczego wskaźnik zmienności uzyskał wartość 17,80; dla drugiego wartość ta kształtowała się na poziomie 18,59; natomiast dla trzeciego wartość ta wynosiła 3,93. Na wyższy poziom wskaźnika wpłynęło przede wszystkim zmniejszenie się powierzchni zajmowanej przez zbiorowiska *Isoëtes lacustris* (poryblinu jeziornego). Z przeprowadzonych badań wynika, że roślinność jest jednym z najważniejszych elementów krajobrazów podwodnych, który dynamicznie reaguje na zmiany środowiskowe. Fakt ten umożliwia wykorzystanie roślinności jako wskaźnika dynamiki zmian obserwowanych w podwodnych krajobrazach, w tym również do nieeksperymentalnej oceny zmienności krajobrazów podwodnych jako wstępnego monitoringu siedlisk cennych przyrodniczo.

Małgorzata Flaga (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin)

Wielowyznaniowość Lubelszczyzny - co z niej pozostało we współczesnym krajobrazie regionu?

Lubelszczyzna, ze względu na swoje geopolityczne położenie jest obszarem, na którym od wieków przenikały się wpływy zachodniego i wschodniego chrześcijaństwa, czego konsekwencją stało się współistnienie trzech wiodących grup wyznaniowych: katolików, prawosławnych i unitów. Ponadto, dzięki tolerancji religijnej, z jakiej Lubelszczyzna słynęła w pewnych okresach dziejów, osiedlali się tam także przedstawiciele wyznań protestanckich, jak również wierni innych religii, głównie judaizmu. Niejednokrotnie, w regionie znajdowali schronienie uciekinierzy z krajów ogarniętych wojnami lub prześladowaniami religijnymi. Do zróżnicowania etnicznego i religijnego regionu, przyczynił się także fakt, iż krzyżowały się tam liczne międzynarodowe szlaki handlowe, co sprzyjało obecności przybyszów z różnych części świata.

Wyrazem złożonych dziejów Lubelszczyzny, w tym wspólnej egzystencji ludności różnych wyznań stało się bogactwo i różnorodność obiektów kultu religijnego. Tworzyły one interesujące i cenne krajobrazy sakralne. Niestety, kolejne wydarzenia historyczne, które były udziałem Lubelszczyzny powodowały wiele przekształceń pierwotnych obiektów, a nawet całych krajobrazów. Przeobrażenia te miały różne przyczyny i nasilenie, w związku z czym również ich konsekwencje były różnorakie, od nieznaczących zmian wyglądu aż po kompletne zniszczenie.

W opracowaniu zostanie przedstawionych kilka kluczowych wydarzeń historycznych, które wpłynęły na przemiany wielowyznaniowego krajobrazu Lubelszczyzny w ciągu dwóch ostatnich stuleci. Ukazane zostaną zarówno działania, które doprowadziły do zmian w krajobrazie, jak i ich skutki. Szczególny akcent będzie położony na te zdarzenia, które przyczyniły się do całkowitego wyeliminowania obiektów kultu określonych wyznań i tym samym doprowadziły do nieodwracalnego zubożenia sakralnej przestrzeni regionu.

Józef Hernik (Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja, Kraków)

Katalogi dziedzictwa kulturowego – przykład z Małopolski

Komplet katalogów to efekt projektu „Cultural heritage of small homelands” (Dziedzictwo kulturowe małych ojczyzn). Pod kierownictwem pracowników z Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie opracowano katalogi w językach polskim i angielskim oraz w wersji multimedialnej z napisami po angielsku. Każdy z katalogów stanowi odrębne opracowanie naukowe, współtworzone przez zagraniczne ośrodki badawcze. Katalogi stanowią cenne źródło informacji, m.in. o zmianach społeczno-gospodarczych, środowiskowych i kulturowych. W założeniu mają przyczynić się do upowszechnienia wiedzy o lokalnych produktach i tradycjach.

Grzegorz Janicki (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin)

Rzeźba efemeryczna i jej rola w morfologii wybranych krajobrazów wyżynnych

Pod pojęciem: „rzeźba efemeryczna” w geomorfologii najczęściej rozumie się zespół form powstałych w wyniku oddziaływania procesów epizodycznych, niekiedy o gwałtownym przebiegu i dużej efektywności, jak na przykład powodzie błyskawiczne lub inne zjawiska ekstremalne. Dodatkowym kryterium w klasyfikacji tych form jest ich stosunkowy krótki „czas życia”, z reguły nieprzekraczający jednego roku. W ciągu tego krótkiego czasu formy te ulegają stopniowemu „zatarciu” lub są celowo

niwelowane, np. w wyniku przeprowadzonych zabiegów rekultywacyjnych. Pewną swoistą kategorią tych efemeryd są formy powstałe w wyniku tzw. erozji uprawowej, w tym zabiegów agrotechnicznych, np. bruzdy uprawowe czy ślady po ciężkich pojazdach rolniczych (koleiny). W praktyce badawczej tego typu formy są klasyfikowane jako mikorelief, który nie odgrywa większej roli w morfologii terenu.

Prowadzone szczegółowe badania nad współczesnym rozwojem rzeźby obszarów wyżynnych dokumentują jednak ich dość istotną rolę morfologiczną i krajobrazową. Po pierwsze niektóre formy funkcjonują znacznie dłużej w krajobrazie, jak np. tzw. wąwozy efemeryczne czy kotły sufozyjne. Mogą one w takim przypadku być wskaźnikiem określonego etapu/fazy rozwoju makroreliefu czy poszczególnych jednostek morfologicznych krajobrazu (uroczysko, typ terenu lub gatunek krajobrazu). Przykładowo na obszarach lessowych, o znacznym urzeźbieniu, formy erozyjne i/lub sufozyjne są dobrym wskaźnikiem dynamiki rzeźby, a ich wystąpienie dokumentuje fazę intensywnej erozji gleb, rozcinania stoków lub erozji wąwozowej. Z kolei subfosylizacja form rzeźby efemerycznej może być wyróżnikiem okresu relaksacji systemu oraz stanu rozwoju środowiska.

Zupełnie odmiennego podejścia badawczego wymaga natomiast problem „młodości” lub „starzenia się” rzeźby czy całego krajobrazu. Kluczowym zadaniem jest zastosowanie odpowiedniej skali czasu oraz nieliniowego modelu rozwoju proponowanego przez współczesne teorie topologiczne (np. teoria katastrof elementarnych czy teoria chaosu deterministycznego).

Jolanta Kijowska (Akademia im. Jakuba z Paradyża, Gorzów Wielkopolski)

Efemeryczny krajobraz wschodu i zachodu słońca nad Uluru (Australia) jako atrakcja turystyczna

Wschody i zachody słońca są niezaprzeczalnie jednym z najpiękniejszych i najbardziej spektakularnych zjawisk astronomicznych współtworzących naturalne krajobrazy efemeryczne. Jednym z przykładów tego typu krajobrazów są wschody i zachody słońca nad znanym w świecie monolitem skalnym Uluru w centralnej Australii, obiektem sakralnym dla Aborygenów, przyciągającym turystów z całego świata. W referacie podjęto próbę ukazania fenomenu tego zjawiska i jego roli w rozwoju turystyki.

Ewa Kosiacka-Beck, Anna Długozima, Ewa Rykała (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa)

Kształtowanie krajobrazu na styku. Fenomen przenikania przestrzeni w ujęciu formalnym, mentalnym, społecznym

Poczucie, zrozumienie i doświadczenie miejsca, czytelny jego przekaz, wywiera niewątpliwie wpływ na dobre praktyki w procesie projektowania krajobrazu. Przestrzeń, czy bardziej oswojone miejsca zapamiętywane są poprzez pozostawiane wrażenia zmysłowe, czego przykładem jest miasto i umiejętnie prowadzenie po jego strukturze poprzez sekwencje widoków kierujących nas po następujących po sobie wnętrzach krajobrazowych. Wszędzie rejestrujemy moment przejścia, któremu towarzyszą emocje. Może to być obszar, strefa, pas, odcinek między przestrzenią a granicą. Jest to zawsze nowa jakość, nowe doznanie.

„Przestrzeń przenikania” przybierają różne formy, a ich interpretacja i znaczenie w działaniach projektowych mają istotne znaczenie dla zachowania ładu w przestrzeni.

Celem badań jest rozpoznanie, co sprawia poczucie harmonii ciągłości przestrzennej, pomimo odmiennego charakteru poszczególnych wnętrz. Gdzie kryje się ich fenomen i z jakich narzędzi i metod badawczych korzystać w ich definiowaniu?

Alicja Krzemińska, Anna Zaręba (Uniwersytet Wrocławski), **Kamil Pawłowski** (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Wałbrzychu), **Anna Dzikowska** (Akademia Wojsk Lądowych im. Gen. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu)

Przemijające krajobrazy wiejskich cmentarzy przy kościołach drewnianych na pograniczu polsko-czeskim w województwie dolnośląskim

Celem artykułu jest porównanie stanu zachowania i walorów krajobrazowych oraz kulturowych cmentarzy położonych w sąsiedztwie drewnianych kościołów na pograniczu polsko-czeskim w woj. dolnośląskim. Na potrzeby artykułu przeprowadzono analizy dotyczące historii wsi, opisano, rozwój miejscowości, budowę kościołów oraz cmentarzy. W artykule porównano zmiany dotyczących układu przestrzennego, architektury oraz krajobrazu na terenie cmentarzy we wsiach: Grzmiąca, Sierpnica, Rybnica Leśna i Zalesie. Na potrzeby artykułu przeprowadzono następujące analizy: uwarunkowań historycznych cmentarzy przykościelnych, zmian struktury funkcjonalno-przestrzennej badanego obszaru wiejskiego, zmian elementów struktury krajobrazu wsi i cmentarzy oraz analizę systemu wieloskalowych połączeń tworzących niebiesko-zieloną infrastrukturę w skali regionalnej i lokalnej. W krajobrazie Dolnego Śląska przykościelne cmentarze, będące świadectwem bogatej przeszłości tego regionu, ulegają powolnemu i systematycznemu niszczeniu. Niekorzystnym zmianom ulega ich układ przestrzenny, budynki kościołów, jak również architektura w postaci bram, ogrodzeń i innych obiektów na terenie cmentarzy.

„Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu Nds/552172/2022/2022 kwota dofinansowania 487 978 zł., całkowita wartość projektu 487 978 zł.”

Piotr Kulesza (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin)

Zmienność krajobrazowa, roślinna i kompozycyjna wybranych terenów przykościelnych Lubelszczyzny

Ważnym i nieodzownym elementem krajobrazu kulturowego europejskich miast i wsi są obiekty kultu religijnego, a zwłaszcza kościoły. Są one materialnym przejawem utrwalonej od stuleci tradycji chrześcijańskiej oraz wyrazem wiary mieszkańców. W wymiarze sakralnym są miejscem wspólnej modlitwy, zaś w ujęciu przestrzennym i architektonicznym mają charakter znaku, a nawet symbolu. Często wraz z odpowiednią oprawą roślinną kreują tożsamość określonych miejsc, stając się ich wyróżnikiem, a nawet dominantą.

W ciągu wielowiekowej historii świątyń chrześcijańskich największe zmiany dotyczyły ich najbliższego otoczenia. Od średniowiecza do końca XVIII wieku tereny przykościelne pełniły funkcję cmentarzy grzebalnych, co wpłynęło na ich program przestrzenny, kompozycyjny, a nawet aranżację roślinną. Od XIX wieku najbliższe otoczenie kościołów przestało być traktowane wyłącznie jako obszar *sacrum*. Przestrzeń ta zyskała nowy, bardziej świecki wymiar, choć dalej przesycony duchową atmosferą. W wielu przypadkach przestrzeń otaczająca kościoły otrzymała charakter ogrodowy o funkcji dydaktycznej i turystycznej. Warto zatem przyjrzeć się temu, jak wygląda współczesne otoczenie kościołów oraz jakim zmianom ulega.

Celem badań jest ukazanie stanu istniejącego terenów przykościelnych wybranych kościołów Lubelszczyzny, określenie ich obecnej struktury roślinnej, kompozycyjnej i funkcjonalno-przestrzennej. Ponadto zwrócono uwagę na postrzeganie kościołów w krajobrazie, a zwłaszcza ich roli widokowej oraz percepcji wizualnej.

Michał Kupiec (Uniwersytet Szczeciński, Szczecin)

Efemeryczność i dynamika zaniku krajobrazów militarnych w Europie początku XXI wieku

Różne odmiany krajobrazów militarnych cechują się swoistą dynamiką. Powstają w specyficznym celu, lub są efektem gwałtownych zdarzeń wojennych, po ustaniu których stają się zbędne czy wręcz niepożądane poprzez niesiony bagaż negatywnych doświadczeń i skojarzeń. Są też przykładem krajobrazów szybko zanikających jako system powiązanych ze sobą obiektów i cech. Z biegiem czasu pozostają po nich odosobnione relikty, różnie traktowane w systemach krajobrazu kulturowego. Wraz z upływem czasu krajobrazy militarne przechodzą też ze sfery materialnej w sferę percepcji, pamięci zbiorowej i oddziaływań społecznych. W referacie zaprezentowano cechy, różnorodność oraz specyfikę dynamiki zanikania krajobrazów militarnych związanych z XX-wiecznymi konfliktami europejskimi oraz zróżnicowanie podejść do zarządzania militarnym zasobem krajobrazowym.

Agnieszka Latocha-Wites (Uniwersytet Wrocławski, Wrocław)

Co przeminęło, co pozostaje? Przemiany krajobrazu Gór Izerskich w czasach historycznych

Celem wystąpienia jest przedstawienie przemian krajobrazu pod wpływem działalności człowieka na wybranym fragmencie Gór Izerskich oraz dyskusja na temat trwałości/ulotności antropogenicznych przekształceń krajobrazu w czasie. Zagadnienie to zostanie omówione w ujęciu chronologicznych przemian krajobrazu w nawiązaniu do zmieniającej się aktywności gospodarczej człowieka na badanym obszarze, począwszy od okresu pierwszej udokumentowanej działalności w okresie średniowiecza aż po czasy współczesne. Aktywności te obejmują: prace eksploatacyjne i poszukiwanie kruszców i innych zasobów naturalnych, osadnictwo, gospodarkę leśną, rolnictwo i hodowlę, melioracje, hutnictwo szkła i turystykę. Poszczególne działalności zaznaczyły się w różnych okresach i pozostawiły (lub nie) różnorodne ślady we współczesnym krajobrazie. W opracowaniu zastosowano następujące metody badawcze: kwerendę literatury i materiałów archiwalnych, analizę danych teledetekcyjnych oraz materiałów kartograficznych i fotograficznych z różnych okresów, a także inwentaryzację terenową. Wyniki badań wskazują na bardzo zróżnicowaną trwałość dawnych antropogenicznych przekształceń krajobrazu, część z nich okazała się dość nietrwała w specyficznych warunkach środowiskowych jakie charakteryzują obszar badań.

Magdalena Lubiarz (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin)

Zanikający sakralny krajobraz wschodniej Lubelszczyzny

Krzyże i kapliczki przydrożne są jednym z przejawów krajobrazu sakralnego. Badania obiektów małej architektury sakralnej dotyczą zarówno materialnej, jak i niematerialnej struktury krajobrazu kulturowego. Specyfiką krzyży i kapliczek przydrożnych jest ich ograniczona trwałość w przestrzeni. Badania prowadzono na obszarze gmin Horodło, Mircze, Dołhobyczów oraz gminy i miasta Hrubieszów, które usytuowane są we wschodniej części powiatu hrubieszowskiego. W ramach analiz wykazano

zanikanie starych, niekiedy zabytkowych form krzyży i kapliczek przydrożnych, które zastępowane są nowymi obiektami. Badane, przydrożne obiekty małej architektury sakralnej charakteryzuje także zmienność związana z cyklem roku liturgicznego i obrzędami religijnymi.

Ewa Mackoś-Iwaszko, Magdalena Lubiarz (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin)

Roślinność a efemeryczność krajobrazu miasta

Ze względu na zmienność i przemijalność roślinności, krajobraz miejski ulega nieustającym przemianom. Duży wpływ na to mają zmiany fenologiczne roślinności. W opracowaniu przedstawiono, w jaki sposób różnorodna i bogata roślinność miejska kreuje, uzupełnia i scala przestrzeń urbanistyczną, niejednokrotnie podnosząc walory architektury. Poruszono również problem usuwania drzew z przestrzeni miejskiej, w związku z postępującą urbanizacją.

Malwina Michalik-Śnieżek (Uniwersytet Przyrodniczy, Lublin)

Narzędzia sztucznej inteligencji w analizach krajobrazowych. Możliwości i ograniczenia

Rozwój sztucznej inteligencji, będący zjawiskiem fascynującym i jednocześnie niepokojącym, prowadzi do niepodważalnych zmian w podejściu do analizy danych przestrzennych, w tym analiz krajobrazowych. Dotychczas, badania krajobrazowe opierały się głównie na pomiarach terenowych oraz interpretacji obrazów, a w tych działaniach człowieka wspierały narzędzia GIS. Analizy krajobrazowe wymagały często stosowania ręcznych metod identyfikacji i klasyfikacji cech krajobrazu. Wprowadzenie sztucznej inteligencji do analiz krajobrazowych pozwala na automatyzację procesu analizy danych, co skraca czas potrzebny do przeprowadzenia analiz i zwiększa precyzję wyników. Jednak multisensoryczność systemów krajobrazowych stanowi wyzwanie analityczne także dla sztucznej inteligencji. Celem referatu jest zaprezentowanie narzędzi wykorzystujących sztuczną inteligencję do analizy krajobrazu, ukazanie ich możliwości oraz ograniczeń.

Urszula Myga-Piątek (Uniwersytet Śląski, Sosnowiec)

Różne aspekty zmienności krajobrazu - rozważania metodologiczne

Jedną z podstawowych cech krajobrazu jest jego zmienność. Zmiana krajobrazu nie zawsze oznacza jego rozwój; najczęściej jest różnicą stanów lub różnicą procesów. Cechę tę można rozpatrywać w różnych perspektywach: przestrzennych (wielko - i małoskalowych), czasowych (o zróżnicowanym okresie trwałości, cykliczności czy efemeryczności) ale i przedmiotowych. Referat będzie nawiązywał do tych trzech aspektów, wskazując na zakres i zasięg zmian, ich znaczenie, dynamikę i co najważniejsze – na konsekwencje dla społeczeństwa i jego relacje z krajobrazem.

Szczególne znaczenie będzie miała dyskusja zmian o charakterze przedmiotowym krajobrazu - jego rozumienia w holistycznym wymiarze: zestawu obiektów, zbioru procesów, zespołu bodźców, systemu wartości oraz układu świadczeń. Na wybranych przykładach autorka dokona skrótovej analizy tych zmian i postawi szereg pytań o konsekwencje transformacji tych podsystemów i o możliwe scenariusze przebiegu zmian krajobrazu.

Józef Partyka (Ojców)

„Mijające krajobrazy Polski” – seminaria PTTK między Kongresami Krajoznawstwa Polskiego

Po zakończeniu VI Kongresu Krajoznawstwa Polskiego w Olsztynie w 2010 roku zainicjowano organizowanie cyklu seminariów, których tematem są zmiany zachodzące w polskim krajobrazie. Zaproponowany wspólny temat „Mijające krajobrazy Polski” ma ukazywać walory przyrodnicze i kulturowe poszczególnych regionów naszego kraju oraz tempo ich przemian – pozytywnych i negatywnych. Ideę tę wspierają Oddziały PTTK, koła i kluby przewodnickie, regionalne pracownie krajoznawcze, często przy współpracy wyższych uczelni, muzeów i samorządów lokalnych. Wszystkie spotkania, których dotąd odbyło się ponad 50 w różnych częściach kraju zwracają uwagę na zachowane dziedzictwo krajobrazowe, dostrzegając jego wymiar kulturowy, a także niekorzystne przemiany, którym zapobiec może podejmowana edukacja społeczeństwa. Wygłoszono 430 referatów dla ponad 4100 słuchaczy. Uczestnikami tych seminariów są głównie krajoznawcy i przewodnicy, tworzący tzw. „efekt mnożnikowy” – liczny zespół będący główną siłą rozwojową krajoznawstwa, wspierający różne instytucje, które zajmują się krzewieniem krajoznawstwa i edukacją w ramach swych statutowych obowiązków.

Patryk Pawluczuk (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin)

Zmiany w krajobrazie dzielnicy Stare Miasto oraz Śródmieście w Lublinie na podstawie fotografii archiwalnych

Krajobraz ulega ciągłym przekształceniom. Zmiany te są szczególnie widoczne w krajobrazach miejskich ze względu na dynamikę rozwoju tych ośrodków. Niniejszy poster przedstawia zmiany jakie zaszły na przestrzeni lat w krajobrazie kulturowym Lublina. Badanymi obszarami było Stare Miasto oraz Śródmieście - dzielnice Lublina. Do analizy wykorzystano archiwalne zdjęcia z okresu II wojny światowej pochodzące ze zbiorów Teatru NN i Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC). Wykorzystano również zdjęcia autorskie. Na zamieszczonych zdjęciach porównawczych zauważyć można zmiany w panoramie miasta, które ze względu na okres wojenny zdjęć archiwalnych - uległy znacznej poprawie.

Maciej Pietrzak (Akademia Nauk Stosowanych im. J. A. Komeńskiego, Leszno)

Czy istnieje krajobraz psa?

Udzielenie odpowiedzi na - z pozoru tylko - łatwe pytanie postawione w tytule wymaga sięgnięcia do teorii ekologii krajobrazu i krótkiego przypomnienia, jak ujmowany jest współcześnie „krajobraz”, o którym Steinhardt i in. (2005) piszą, iż jest pojęciem, które każdy zna lub przynajmniej tak mu się wydaje, co sprawia, iż w niektórych podręcznikach (np. With, 2019) nie znajdujemy jego definicji.

Zdaniem dominującej we współczesnej ekologii krajobrazu szkoły „północnoamerykańskiej” krajobraz nie jest pojęciem „ogólnym”, gdyż definiuje się go w odniesieniu do zjawiska, które jest uwzględniane w badaniach. Wychodzi się tu bowiem z założenia, iż każdy organizm w różny sposób „skaluje”, postrzega i wykorzystuje swoją przestrzeń życiową, a zatem nie ma absolutnej (uniwersalnej) wielkości krajobrazu, lecz jego skala uzależniona jest od wymogów środowiskowych danego organizmu i tego, co tworzy ważną dla niego mozaikę siedlisk czy płatów. Czym innym jest zatem krajobraz bizona, jastrzębia czy chrzyszczka, ale i czym innym krajobraz człowieka (Pietrzak, 2010). Powtórzmy więc - tu nie ma krajobrazu „w ogóle”, a są tylko „krajobrazy” poszczególnych organizmów. Takie ujęcie oczywiście

znakomicie ułatwia nam dojście do (jeszcze jednak nie końcowej) konkluzji, bo pozwala na stwierdzenie, iż krajobraz psa (zapewne) istnieje!

Ale czy to oznacza, że jest jeden krajobraz, taki sam dla każdego przedstawiciela gatunku *Canis familiaris*? Czy różne rasy psów mają swoje, specyficzne „krajobrazy”? Czy to pies decyduje, co jest jego krajobrazem czy też krajobraz psa jest pochodną krajobrazu jego właściciela? Czy na przykład krajobraz psa domowego różni się od krajobrazu psa dingo (*Canis dingo*)? Referat stanowi próbę odniesienia się do zasygnalizowanych wyżej problemów.

Joanna Plit, Florian Plit (Warszawa)

Epizody powtarzalne i ich ślad w krajobrazie

Celem wystąpienia jest zwrócenie uwagi na zjawiska, które występują na danym obszarze rzadko. Zwykle raz na kilka-kilkadziesiąt lat, choć na ogół częściej niż na innych terenach. Dzieje się to jednak na tyle nieregularnie, że ich wystąpienie jest niemożliwe, a co najmniej bardzo trudne do dokładnego przewidzenia. Epizodami takimi mogą być zarówno zjawiska przyrodnicze wywierające istotny wpływ na działalność człowieka (np. trzęsienia ziemi, wybuchy niektórych typów wulkanów, katastrofalne powodzie, posuchy, cyklony tropikalne), jak też wydarzenia społeczne (wojny, powstania niosące zniszczenia). Niekiedy istotnie wpływają one na krajobraz, tak na jego elementy przyrodnicze jak i kulturowe. Niekiedy bezpośrednio ich efekty są widoczne przez długi okres. Tradycyjne społeczności od wieków nauczyły się nie tylko żyć w warunkach takiej „epizodycznej niepewności”, ale też wiele z tych zmian wykorzystywać (np. uprawa typu *daya* na obrzeżach Sahary, pastwiska rezerwowe).

Nowoczesne społeczeństwa główny nacisk kładą nie tyle na wykorzystywanie epizodycznych zmian, ile na inwestycje przeciwdziałające ich niekorzystnym następstwom. Efekty takiej zabezpieczającej działalności także są widoczne w krajobrazie, a niekiedy stają się nawet jego dominantami (potężne falochrony i tamy w ujściach rzek, budownictwo asejsmiczne). Do inwestycji zabezpieczających przed takimi epizodami zaliczyć też należy poldery zalewowe (ale nie wały przeciwpowodziowe, które mają chronić przed normalnymi wezbraniem), cytadele, a nawet niektóre przebudowy miast (Paryż?).

Mimo istotnego znaczenia tych powtarzalnych epizodów są one jednak w badaniach krajobrazowych traktowane raczej marginesowo. W Polsce widoczny jest wpływ powtarzalnych epizodów, które miały miejsce w kilku ostatnich dziesięcioleciach. Były to np. katastrofalne powodzie, gradacje szkodników, a na niektórych terenach wiatrołomy. Podjęto szereg działań (ale za mało i niekonsekwentnie) mających zminimalizować negatywne skutki, zarówno przyrodnicze, jak też krajobrazowe, ekonomiczne i społeczne. W kolejnych dziesięcioleciach zmiany klimatyczne i społeczno-gospodarcze przyczynią się zapewne do zmian prawdopodobieństwa występowania takich epizodów (można oczekiwać np. częstszych katastrofalnych powodzi, posuch, huraganów), a może pojawienia się nowych ich rodzajów (plaga szarańczy?), które wpłyną będą na nasz krajobraz. Nowe zagrożenia stwarzają potrzebę tworzenia nowych zabezpieczeń, ale także, na wzór społeczności tradycyjnych (i naszych tradycji) umiejętności korzystania z pozytywnych aspektów powtarzających się epizodów krajobrazotwórczych.

Anna Polska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin)

Krajobraz tradycyjnych marketów w Korei Południowej

Struktura funkcjonalno-przestrzenna tradycyjnego miasta wschodnioazjatyckiego, w tym koreańskiego, różniła się znacznie od struktury miasta europejskiego. Nie posiadała ona uniwersalnego wzorca

geometrycznego porządkującego przestrzeń. Charakteryzował ją chaotyczny układ morfologiczny, któremu towarzyszyły wysoka gęstość zaludnienia i intensywność zagospodarowania oraz relatywna jednorodność zabudowy. Najważniejszą przestrzenią publiczną nie był jak w kulturze europejskiej rynek, ale ulice handlowe i targowiska. Te ostatnie nie przyjmowały jednak formy otwartego placu, ale systemu gęstej sieci ciasnych uliczek, wzdłuż których rozlokowane były sklepy, stoiska handlowe i rozmaite obiekty rzemieślnicze, gastronomiczne i usługowe. Całość obejmowała nierzadko rozległy kwartał zabudowy, a nawet całą dzielnicę. Koreańskiej tradycji urbanistycznej nieznane jest więc zjawisko placu miejskiego jako wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej. Jednocześnie koreańskie targowiska, a raczej dzielnice handlowe, zaspokajały potrzeby kontaktów społecznych pełniąc zbliżoną rolę do europejskiego rynku.

Struktura przestrzenna miast koreańskich zaczęła ulegać gwałtownej przemianie w 2. połowie XX wieku, po zakończeniu wojny koreańskiej w 1953 r. i kulturowo-gospodarczym otwarciu kraju na kontakty z Zachodem. Okres gwałtownej industrializacji, urbanizacji i przemian kulturowych, skutkowało przemianą jednego z najbiedniejszych krajów świata w jeden z najbogatszych. Tradycyjnym miejskim rozwiązaniom przestrzennym zaczęły towarzyszyć zjawiska urbanistyczne zapożyczone z kultury Zachodu, takie jak osiedla wysokich apartamentowców, dzielnice biznesowo-handlowe, terenochłonne urządzenia komunikacyjne, ale również zupełnie nowe na gruncie wschodnioazjatyckim typy przestrzeni publicznych, jak parki, bulwary nadrzeczne, place miejskie.

Implementacja nowych form urbanistycznych następuje w Korei z reguły na drodze kompromisu z lokalnymi wzorcami użytkowania przestrzeni, co finalnie prowadzi do wytworzenia zupełnie nowych zjawisk urbanistycznych. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują dzielnice targowe, które nadal pozostają ważnymi przestrzeniami publicznymi i centrami gospodarczymi, choć zyskują również nową rolę atrakcji turystycznych.

Lucyna Przybylska (Uniwersytet Gdański, Gdańsk)

Flaga – zmienny i stały element przestrzeni

Flaga, czyli kawałek tkaniny przymocowanej jedną krawędzią do drzewca albo liny, jest ponadczasową, symboliczną i ekspresyjną formą wypowiedzi. Celem referatu jest przedstawienie postrzegania ekspozycji flag przez młode pokolenie. W referacie wykorzystano zarówno dotychczasowe badania autorki na temat współczesnych form, funkcji i zmienności eksponowania flag na przykładzie Gdyni, jak i dotąd nieopublikowane badania percepcji flag w przestrzeni. Te ostatnie przeprowadzono przy pomocy ankiety audytoryjnej wśród studentów Uniwersytetu Gdańskiego w 2015 roku i 2023 roku. Zapytano ich o rodzaj i miejsce spotykania flag w codziennym życiu, jak i ocenę ilości flag: czasowo wywieszanych podczas różnego rodzaju świąt oraz stale obecnych w przestrzeni.

Anna Puchacz, Aleksandra Zajac (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin)

Zmiany w krajobrazie gminy wiejskiej Niemce położonej w obszarze aglomeracji lubelskiej

W przeszłości w gminie wiejskiej dominował krajobraz wiejski, a podstawową funkcją wsi było rolnictwo. Rolnictwo decydowało o sposobie zagospodarowania przestrzennego, determinowało zabudowę i sposób użytkowania gruntów, a tym samym kształtowało krajobraz.

Współcześnie, krajobrazy wiejskie ulegają ciągłym zmianom ze względu na zachodzące zjawiska społeczne i gospodarcze. Wprowadzanie nowych funkcji przestrzennych, różnych od obecnego sposobu

zagospodarowania przestrzennego powoduje zmiany w krajobrazie. Szczególną strefę krajobrazową stanowią gminy wiejskie położone w obszarach aglomeracji i graniczące z dużym miastem. Zatracają one swój wiejski krajobraz na rzecz krajobrazu miejskiego. Przyczynia się do tego rozwój społeczny i ekonomiczny. Obecnie wsie stają się coraz popularniejszym miejscem zamieszkania. Można zaobserwować znaczny napływ ludności miejskiej na tereny wiejskie. Przykładem takiej gminy jest gmina Niemce, położona w obszarze aglomeracji lubelskiej i granicząca z miastem Lublin.

Struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy Niemce ulega zmianom. Położenie gminy w obszarze aglomeracji lubelskiej powoduje napływ ludności miejskiej na tereny wiejskie. Skutkuje to niekontrolowanym wzrostem terenów budowlanych. Rozproszona zabudowa skutkuje brakiem czystej panoramy widokowej, zauważalny jest również brak powiązań krajobrazowych, a korytarze ekologiczne zostają przecięte zabudową. Wykorzystywane w nadmiarze pod zabudowę zasoby ziemi, ograniczają widok, dostęp do terenów zielonych i cennych przyrodniczo.

Praca ma na celu przedstawić zmiany zachodzące w krajobrazie gminy wiejskiej Niemce, położonej w obszarze aglomeracji i graniczącej z miastem wojewódzkim Lublin. W pracy zastosowano metodę analizy dokumentacji źródłowej oraz inwentaryzacji urbanistyczno-przyrodniczej. Na podstawie dostępnych danych został przeanalizowany krajobraz gminy wiejskiej o charakterze podmiejskim. Wykazano, iż zachodzą zmiany w krajobrazie i zaproponowano kierunki ich ochrony.

Ewa Rykała (Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa)

Emocje w krajobrazie miasta na przykładzie placów rynkowych północnego Mazowsza

Każde miejsce posiada swój kod wzorców, który warto rozpoznać i zidentyfikować, aby zrozumieć przestrzeń i wypracować adekwatne kierunki przekształceń, nie tylko pod względem kompozycji struktur architektonicznych, krajobrazowych, lecz także, a może przede wszystkim – pod kątem możliwości zachodzenia relacji międzyludzkich, które rodzą emocje.

Narastający problem braku ładu przestrzeni współczesnych miast może mieć wymiar głębszy i należy go łączyć z kondycją psychofizyczną i konsumpcjonistycznym stylem bycia współczesnego człowieka, co potwierdzają słowa: „niehumaniczny charakter współczesnej architektury i współczesnych miast można postrzegać jako konsekwencje zaniedbania ciała i zmysłów oraz braku równowagi w naszym systemie sensorycznym” (Pallasmaa 2012: 26).

Pilną potrzebę „diagnozy psychospołecznej patologii codziennego widzenia”, jak również „krytycznego zrozumienia nas samych jako istot wizualnych” wyraża Levin (1993). Ma słuszność, twierdząc, że nasza technologiczna kultura uporządkowała i oddzieliła od siebie zmysły, a wiele aspektów „patologii architektury współczesnej” można zrozumieć dzięki analizie „epistemologii zmysłów” (Ibidem).

Referat ma na celu zwrócić uwagę na potrzeby i emocje użytkowników przestrzeni miejskiej, które powinny być podstawą do właściwych przekształceń przestrzennych i rozwoju miejsc publicznych. Badania terenowe oraz analizy zostały przeprowadzone na obszarach placów rynkowych małych miast północnego Mazowsza, gdzie zaobserwowano ogromną potrzebę zintegrowanych działań naprawczych dotyczących organizacji przestrzennej, a także estetyki tych centralnych miejsc publicznych.

Mateusz Salwa (Uniwersytet Warszawski, Warszawa)

Krajobrazy codzienne - między estetyczną niezmiennością a zmiennością

Celem referatu będzie przyjrzenie się krajobrazom codziennym jako fenomenom odznaczającym się szczególnym wymiarem estetycznym. Zgodnie z długą tradycją, mocno zakorzenioną zarówno w doświadczeniu potocznym, jak i w różnych ujęciach akademickich, krajobrazy są zjawiskami estetycznymi par excellence, pięknymi, wzniosłymi, malowniczymi lub w inny sposób spektakularnymi, a przez to wartościowymi. Z takiej perspektywy mówienie o krajobrazie codziennym może wydawać się nieuzasadnione - zgodnie bowiem z tą samą tradycją, codzienność jest pozbawiona walorów estetycznych. Jednocześnie, od dłuższego już czasu - tak na gruncie dyscyplin humanistycznych i społecznych zajmujących się krajobrazami, jak i na gruncie estetyki - analizuje się krajobrazy codzienne. Z jednej strony uznano bowiem, że i "zwykłe", niczym nie wyróżniające się otoczenie zasługuje na miano krajobrazu i jest wartościowe, z drugiej - estetyka odkryła codzienność jako sferę, odznaczającą się swoistymi walorami estetycznymi, których próżno szukać gdzie indziej, np. na obszarze sztuki (do której tradycyjna estetyka zwykła się ograniczać). Połączenie tych dwóch podejść pozwala dostrzec, że codzienne krajobrazy jako fenomeny estetyczne są swoiste. Ich estetyczna swoistość w dużej mierze wynika właśnie z estetycznej swoistości codzienności utożsamianej ze wszystkim, co banalne, powtarzalne, rutynowe, znane. Tym, co zatem definiuje codzienne krajobrazy, to ich niezmienność i przewidywalność powodujące, że są one oczywiste, by nie rzec przezroczyste. Jednocześnie jednak, krajobrazy codzienne zmieniają się, mają charakter nieustannych procesów. Rodzi się zatem pytanie, jak opisać napięcie między niezmiennością - kluczową dla ich codziennego charakteru i związaną z ich walorami estetycznymi - z ową zmiennością, wpisaną w każdy krajobraz i także mającą wymiar estetyczny. Referat będzie próbą odpowiedzi na to pytanie.

Adam Senetra, Anna Żróbek-Sokolnik, Piotr Dynowski, Marta Czaplicka (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn)

Krajobrazy lądowe i krajobrazy podwodne jezior – podobieństwa, zasady oceny wartości estetyczno-widokowej, dynamika zmian

Ocena krajobrazów jest jednym z procesów poznania kierunków i dynamiki przekształceń wywoływanych zarówno przez działalność człowieka, jak i siły przyrody. Proces ten jest w dużej mierze utożsamiany z atrakcyjnością estetyczno-widokową. Celem pracy jest identyfikacja czynników wpływających na wartość estetyczno-widokową krajobrazów podwodnych jezior. Dokonano analizy możliwości adaptacji metodyki stosowanej dla krajobrazów lądowych, do oceny krajobrazów podwodnych jezior. Określono podobieństwa i różnice elementów krajobrazotwórczych oraz wpływ poszczególnych elementów składowych środowiska podwodnego na percepcję tego środowiska wśród pletwonurków. Uzyskane wyniki są przyczynkiem do prowadzenia dalszych badań i rozwijania metodyki oceny estetyczno-widokowej śródlądowych zbiorników wodnych w oparciu o doświadczenia badaczy krajobrazów lądowych. Mogą też służyć jako wytyczne ochrony i kierunków przekształcania krajobrazów oraz wyznaczania barier ochronnych dla eksploracji turystycznej.

Michał Sobala (Uniwersytet Śląski, Sosnowiec)

Przemijanie tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej w Beskidach Zachodnich

Od poł. XIX w. przyspieszyło tempo przekształceń tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej w Beskidach Zachodnich. Przekształcenia te polegają na zaniku cech charakterystycznych tego krajobrazu, a ich podstawową przyczyną jest spadek znaczenia gospodarczego wyższych partii gór i zarzucanie ich rolniczego użytkowania.

Celem prezentacji jest przedstawienie aktualnego stanu tradycyjnego krajobrazu gospodarki polaniarskiej na przykładzie wybranych obszarów testowych w Beskidzie Śląskim, Żywiecko-Kysuckim i Żywiecko-Orawskim. Szczególna uwaga zostanie zwrócona problemowi postępującego zmniejszania się powierzchni śródleśnych polan oraz charakterystyce form terenu i obiektów, których obecność jest rezultatem dawnego użytkowania tych obszarów przez człowieka.

Od 1848 r. w Pasmach Wiślańskim i Raczańskim zasięg polan zmniejszył się o ponad połowę. Stopień ich zachowania jest zróżnicowany i zależy m.in. od czasu jaki upłynął od zaniechania użytkowania, ich wielkości i tempa sukcesji wtórnej lasu. Na obszarach porzuconych zachowały się liczne ślady dawnej działalności człowieka: kamienne murki i kopce, skarpy teras rolnych, miedze, pozostałości dróg polnych, drzewa owocowe, które stanowią materialny zapis przeszłości. Zanikają drewniane budynki mieszkalne i gospodarcze – część obiektów jest użytkowana na cele mieszkaniowe lub rekreacyjne, część znajduje się w stanie ruiny.

W obliczu zaniku czynników, które ukształtowały tradycyjny krajobraz gospodarki polaniarskiej, jego zachowanie staje pod znakiem zapytania. Prezentacja wyników badań może być źródłem refleksji i dyskusji nad zasadnością ochrony krajobrazów przemijających oraz możliwościami podejmowania działań w tym zakresie.

Jerzy Solon (Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa)

Zmienność czasowa potencjału krajobrazów leśnych do świadczenia usług ekosystemowych

Jeżeli traktujemy krajobraz jako obiekt geograficzny, zgodnie z kryteriami opisanymi w pracy Chmielewskiego i in. (2015), a nie wyłącznie jako widok lub subiektywne wyobrażenie wewnętrzne człowieka o rzeczywistości (por. np. Goodchild 2007) to pojęcia „krajobrazy efemeryczne” czy „krajobrazy sezonowe” są zasadniczo pozbawione sensu.

Obiekty materialne, budujące krajobraz mają oczywiście swoją określoną trwałość, a wszystkie procesy, w tym integrujące krajobraz i regulujące funkcjonowanie jego części składowych charakteryzują się zmiennością czasową, co najmniej trzech rodzajów: (a) kierunkową, (b) cykliczną, (c) fluktuacyjną, i to niezależnie od tego, jak intensywne jest oddziaływanie człowieka jako konstruktora, regulatora i eksploatatora danego krajobrazu. Ta zmienność strukturalno-funkcjonalna realizuje się jednocześnie w wielu skalach czasowych, liczonych (na poziomie krajobrazu) od stuleci do poszczególnych dni. Konsekwencją tej zmienności jest oczywiście zmienność takich atrybutów krajobrazu jak bodźce, wartości i świadczenia (usługi ekosystemowe/krajobrazowe), postrzegane, interpretowane i wykorzystywane przez człowieka. W takim też sensie możemy mówić o sezonowych (efemerycznych) strukturach, zjawiskach, wartościach, widokach i świadczeniach krajobrazu.

Różne kategorie zmienności czasowej krajobrazów omówiono na przykładzie potencjału krajobrazów leśnych do świadczenia usług ekosystemowych. W szczególności odniesiono się do usług wyraźnie

sezonowych (jak np. jagody leśne – usługa zaopatrzeniowa), czy całorocznych (np. zapobieganie erozji, ochrona siedlisk i populacji – usługi regulacyjne).

Dawid Soszyński (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin)

Miejsca ulotne. Charakter zmian systemu nadrzecznych przestrzeni publicznych nad środkowym Wieprzem

Po dekadach zapomnienia, w Polsce wyraźnie wzrasta zainteresowanie rzekami i przestrzenią nadrzeczną. Jednak w przeciwieństwie do pierwszej połowy XX w., kiedy kluczowa była gospodarcza rola rzek, dziś nad rzekami rozwija się przede wszystkim funkcja rekreacyjna. Pojawiają się nowe formy turystyki nadrzecznej. Rośnie też liczba mieszkańców korzystających z terenów nadrzecznych w pobliżu swojego domu – jako miejsc rekreacji codziennej. Konsekwencją tego wzrostu aktywności jest szybki rozwój zagospodarowania terenów nadwodnych i stopniowe odwracanie się miejscowości „twarzą do rzek”. Zjawiska te dotyczą zarówno wielkich miast, jak i terenów wiejskich. Jednak zarówno w dyskursie publicznym, jak i w badaniach naukowych duże miasta zdecydowanie zdominowały tę tematykę. Tymczasem na terenach wiejskich zmiany zachodzą równie szybko, pozostają jednak często niezauważane. Co więcej, zmiany te są bardzo dynamiczne i nie jednokierunkowe. Rzeki w swej naturze są środowiskiem bardzo zmiennym. Okazuje się, że podobna dynamika dotyczy nadrzecznych przestrzeni publicznych. W niniejszej prezentacji przedstawione zostaną zmiany w zagospodarowaniu rekreacyjnym środkowego Wieprza, jakie zaszły na odcinku 100 km tej rzeki w przeciągu ostatnich 6 lat. Jest to okres bardzo krótki jeśli chodzi o zmiany krajobrazowe czy też zmiany w zagospodarowaniu miast. Okazuje się jednak, że w przypadku wiejskich, nadrzecznych miejsc rekreacyjnych zmienność ta jest bardzo duża i pozwala na ukazanie wyraźnych tendencji i prawideł rządzących tymi zjawiskami. Główną metodą badawczą były dwie szczegółowe inwentaryzacje nadrzecznych miejsc rekreacyjnych, wykonane z poziomu wody w latach 2017 i 2023. Jako uzupełnienie zastosowano metodę wywiadów częściowo skategoryzowanych, przeprowadzonych z twórcami, opiekunami lub użytkownikami wybranych miejsc. W efekcie uzyskano mapę zmian zawierającą lokalizacje, rodzaje, formy oraz twórców miejsc. Na jej podstawie przedstawiono dynamikę tych zmian a także ogólne tendencje, problemy i specyfikę nadrzecznych miejsc rekreacyjnych poza dużymi miastami.

Barbara Sowińska-Świerkosz (Uniwersytet Przyrodniczy, Lublin)

Zmiany w krajobrazie spowodowane implementacją rozwiązań opartych na zasobach przyrody (*Nature-based solutions*, NBS): efektywność a percepcja krajobrazu

Rozwiązania oparte na zasobach przyrody (ang. *Nature-based solutions*, NBS) to działania na rzecz ochrony, zachowania, odbudowy, zrównoważonego użytkowania oraz zarządzania naturalnymi lub zmodyfikowanymi ekosystemami obejmującymi zarówno krajobrazy lądowe, jak i hydrogeniczne. Rozwiązania te są inspirowane i/lub wspierane przez naturę, efektywne pod względem ekonomicznym, wspierają bioróżnorodność i zapewniają zarówno korzyści środowiskowe, społeczne, jak i ekonomiczne. Rozwiązania tego typu wzbogacają walory przyrodnicze, wprowadzają naturalne komponenty, cechy i procesy do krajobrazów o różnym stopniu antropogenicznego przekształcenia. NBS stanowią odpowiedź na szereg współczesnych wyzwań społecznych, takich jak adaptacja do zmian klimatu, ograniczenie ryzyka katastrof naturalnych, czy bezpieczeństwo żywnościowe. Wysoką efektywność NBS pod względem ekonomicznym zapewnia wprowadzenie do krajobrazu rozwiązań hybrydowych, które stanowią połączenie elementów inżynierskich z elementami przyrodniczymi. Zielone ściany i dachy,

stawy retencyjne, oczyszczalnie hydrofitowe czy tereny zieleni wyposażone w elementy techniczne bazujące na wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii wpływają niewątpliwie korzystnie na walory przyrodnicze oraz zapewniają wysoką opłacalność wdrażanych rozwiązań, jednak ich wpływ na percepcję krajobrazu nie jest jednoznaczny. Dlatego też, niniejsza praca ma na celu określenie, jak implementacja wybranych rozwiązań hybrydowych z zakresu NBS wpływa na walory estetyczne krajobrazu, a tym samym na jego postrzeganie przez użytkowników.

Agnieszka Szczepańska, Katarzyna Pietrzyk (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn)

Pory roku a percepcja przestrzeni publicznej

Wypracowane metody oceny przestrzeni bardzo rzadko uwzględniają towarzyszące temu warunki zewnętrzne tj. porę roku, pogodę, godzinę i związane z tym oświetlenie i kolorystykę. Niewątpliwie czynniki te wpływają na percepcję otoczenia, a tym samym mogą pełnić istotną rolę w ocenie jego jakości. Percepcja jest określana jako postrzeganie przez człowieka otaczającego go świata i jest możliwa dzięki obserwacji i odbieraniu bodźców docierających z otoczenia. Ponieważ w percepcji przestrzeni kluczową rolę odgrywa zmysł wzroku, to kolor stanowi jeden z podstawowych elementów oceny. Liczne eksperymenty potwierdzają, iż barwy oddziałują nie tylko na psychikę, ale i fizjologię człowieka, stąd też percepcja tej samej przestrzeni różniącej się pod względem kolorystycznym może przynieść obserwatorowi różnorodne doznania i wpływać na postrzeganie i interpretację otoczenia. W związku z powyższym przyjęto założenia, że zmienność kolorów wywołana porami roku, będzie miała wpływ na percepcję przykładowej przestrzeni publicznej oraz, że kolor wpływa na „komunikację” pomiędzy obserwatorem a otoczeniem. W celu weryfikacji postawionej tezy, przeprowadzono badania wybranej przestrzeni publicznej, która została poddana ocenie w czterech różnych porach roku. Podstawą oceny były barwne fotografie, a ankietowani, w odstępach czasowych, wypełniali kwestionariusze oceny. Wyniki badań jednoznacznie wskazują, że pora roku i związana z nią kolorystyka, mają bezpośredni wpływ na ocenę przestrzeni publicznej.

Sylwia Szykowna, Beata Frydryczak (Instytut Kultury Europejskiej UAM, Gniezno)

Krajobraz w ruinie

Krajobraz, w swoim wymiarze estetycznym, jak i kulturowym, dopuszcza możliwość obecności w nim ruin, albo sam podlega zrujnowaniu. To dwa różne aspekty, określające odmienne uwarunkowania krajobrazu i procesy z nim związane. Ruiny i popadanie w ruinę, łączy jedno: zbliżenie tego, co kulturowe z tym, co naturalne. O ile o krajobrazie można powiedzieć, że posiada kulturową naturę, posługując się przyrodniczym medium, to proponowane ujęcie, formułowane z perspektywy kulturowych studiów krajobrazowych, wychodzi poza historyczne, ugruntowane już i ograniczone najczęściej do ram architektonicznych rozumienie, w stronę takiego, w którym ruiny stają się rodzajem naturalno-kulturowej hybrydy. Tytułowy „Krajobraz w ruinie” nie odnosi się do stopnia degradacji krajobrazu, ale do krajobrazu, który jest wynikiem jakkolwiek rozumianej katastrofy (nuklearnej, naturalnej, wojennej), w wyniku której krajobraz zmienia swoje oblicze, czasami nieodwracalnie, ujawniając nowe sensory i znaczenia. Co istotne, katastrofa dotykając to, co kulturowe jak i to, co przyrodnicze, zmienia status krajobrazu. Zrujnowanie nie jest tutaj końcem określonych procesów, lecz ich początkiem. W proponowanym ujęciu krajobraz nie pozostaje biernym polem działania różnych sił, lecz ponownie staje się przestrzenią oddziaływania kultury i natury, której medium stają się ruiny. W tym ujęciu ruiny nie oznaczają tego, co stałe, bierne i podlegające zewnętrznym procesom, lecz żywy

twór procesualnie przeistoczony w aktywną hybrydę (kultury i natury, tego co organiczne i nieorganiczne, itd.), łączącą w sobie wiele porządków. Zagadnienie to powiązane jest jednoznacznie z kwestią zmieniającego się statusu ruin (ruina jako hybryda w sensie Latoura), przy jednoczesnym założeniu o podmiotowości i sprawczości natury (dzikość jako witalność).

Michał Świder (Zespół Szkół nr 3 im. W. S. Reymonta, Łuków)

O krajobrazie w fotografii i fotografii krajobrazu

Początki fotografii i fotografii krajobrazowej (pejzażowej) sięgają początku samej fotografii, czyli około roku 1826, kiedy to Joseph Nicéphore Niépce wykonał „widok z pracowni w Le Gras” - uznawany przez wielu za pierwszą, trwałą fotografię przy okazji opracowywania techniki utrwalania obrazu nazwanej heliografią. Nowa technika dała możliwość trwałego rejestrowania krajobrazu stosunkowo szybko i dość wiernie. Krajobraz był ważny w fotografii „od zawsze”, nawet jeśli nie był tematem głównym, to nawet we współczesnej Niépce’owi fotografii studyjnej wykorzystywany był jako tło. Fotografia, mimo że do jej wykonania wykorzystywany jest sprzęt, który dość wiernie odzwierciedla obraz, nigdy nie jest obiektywną formą zapisu rzeczywistości. Aparat – narzędzie w rękach fotografa, w tym fotografa krajobrazu może skutecznie kształtować wyobrażenia ludzi o przestrzeni, krajobrazie, o ludziach, może zwracać uwagę na elementy istotne, lub mniej istotne z punktu widzenia fotografującego. Techniki fotografowania krajobrazu i umiejętności fotografującego – jako narzędzie mają istotny wpływ na efekt końcowy i odbiór obrazu, w tym krajobrazu. Pokazują to choćby prace klasyków fotografii: Anselma Adamsa, Ernsta Haasa, Michaela Kenny. Czas, miejsce i warunki atmosferyczne, które mają decydujący wpływ na ilość i jakość światła są kluczowe w fotografii krajobrazu a odpowiedni sprzęt, technika to tylko jedne z wielu narzędzi, które pomagają przedstawić fotografowi krajobraz w taki sposób, w jaki chce. Skoro fotografujący ma tyle możliwości wpływania na końcowy efekt, pojawia się pytanie, czy i na ile fotografia a manipuluje odbiorcą i zniekształca obraz świata? Znaczenie fotografii pejzażowej było i jest niebagatelne, choć może nie zawsze dostrzegane i doceniane, szczególnie w erze mediów społecznościowych, gdzie obraz odgrywa decydującą rolę w postrzeganiu świata a jednocześnie robienie zdjęć stało się tak proste, jak pisanie sms-ów. Może w związku z upowszechnieniem się fotografii cyfrowej w każdym telefonie jej wartość uległa erozji? Jednak dzięki tym właśnie obrazom niektórzy decydują się wyjechać w odległy zakątek świata, lub dostrzegają jakieś piękno, harmonię w lokalnym krajobrazie. Dla niektórych sfotografowanie siebie na tle konkretnego krajobrazu może być nie lada wyczynem przynoszącym wiele satysfakcji, a czasem generującym sytuacje zagrażające zdrowiu lub życiu. Czy współcześnie krajobraz zarejestrowany fotograficznie jest dla przeciętnego odbiorcy istotny? Czy ma, a jeśli tak, to jaką ma wartość? Wydaje się, że dla wielu ludzi tak, ale nie zawsze są tego świadomi. Fotografia krajobrazu oprócz wpływu na postrzeganie i kształtowanie wyobrażeń o przestrzeni i walorów estetycznych od dawna była i jest wykorzystywana jako forma dokumentacji jej przeszłego lub obecnego stanu oraz zmian jakościowych krajobrazu w czasie. Szczególną wartością tego rodzaju fotografii jest to, że fotografowie często uwieczniają obraz przestrzeni, z którą obcują nawet wielokrotnie w ciągu sezonu. Wydaje się, że fotografia pejzażowa może mieć pod pewnymi względami przewagę nad fotografią satelitarną czy lotniczą, które choćby z racji odległości od fotografowanego obiektu a przede wszystkim perspektywy, nie są w stanie oddać niuansów właściwych danej przestrzeni. Fotografia pejzażowa pozwala zarejestrować zmiany efemerycznych elementów krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego z punktu widzenia przeciętnego odbiorcy i zwrócić uwagę na konieczność ich ochrony (np. wiejskiej architektury, zwyczajów, imprez, zadrzewień śródpolnych itp.). Istotnym, technicznym zagadnieniem fotografii (w tym pejzażowej) w kontekście możliwości jej wykorzystania do analizy i predykcji zmian krajobrazu jest jej fizyczna trwałość. Wbrew pozorom, zapis cyfrowy ciągle musi być przechowywany na nośnikach, które same nie są zbyt trwałe i wydaje się, że

„analogowe” tzn. papierowe wersje fotografii w świecie współczesnym ciągle są trwalszą formą ich przechowywania.

Małgorzata Żak-Kulesza (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin)

Architektura i efemeryczny wystrój miast niderlandzkich w obrazach mistrzów XV i XVI wieku

Miasta niderlandzkie w XV i XVI wieku były to organizmy o niezwykle potencjale architektonicznym, kulturowym, demograficznym, a także artystycznym. Budynek o randze miejskich siedzib władzy, jak ratusze, wieże miejskie, hale kupieckie, budynki kas i giełd, kamienice mieszczańskie otaczające przestronne place czy biegnące wzdłuż brukowanych ulic oraz kościoły, obrazują status ówczesnych struktur miejskich. W sztuce, krajobraz miasta, jak i widok pałacowej siedziby księcia, jest tłem dla wydarzeń historycznych, jak i motywów czysto artystycznych. Epizody inspirowane kronikami historycznymi, a nawet tematy religijne artyści osadzali w krajobrazie miast. Poszczególne elementy składowe tych scenerii mówią o randze przedstawionych w ten sposób miejsc. Święta patronów miast, uroczyste entrady władców, uroczystości zaślubinowe, bankiety, turnieje i wizyty dyplomatyczne odbywające się w miastach niderlandzkich dostarczały szeregu okazji, aby miasto zyskało wyjątkowy wystrój. Na te okoliczności zamawiano szereg dekoracji w postaci malowanych tablic, tarcz herbowych, zawieszano tkaniny i chorągwie, by w ten sposób zaznaczyć trasę przejazdu i ozdobić otoczenie miejskiego placu czy też architekturę dworu, gdzie planowano uroczystości. W obrazach z XV i XVI wieku możemy dostrzec ten niezwykle obraz krajobrazu miejskiego, który można odczytać jako formę manifestacji władzy, ale też jako podkreślenie pozycji miasta, jako wyraz poczucia tożsamości mieszkańców i przynależności klasowej oraz jako znak rangi odbywających się wydarzeń. Celem wystąpienia jest przywołanie na podstawie dzieł sztuki ówczesnego krajobrazu miast niderlandzkich, których okolicznościowe dekoracje były czymś więcej niż tylko nietrwałą ozdobą. A obraz architektury miasta pozostawiony jako tło w dziełach mistrzów może być z jednej strony źródłem historycznym w odtwarzaniu topografii miast, ale też artystyczną kreacją manifestującą prestiż tych zurbanizowanych przestrzeni.

Anna Żemła-Siesicka, Michał Sobala (Uniwersytet Śląski, Sosnowiec)

Przekształcenia krajobrazu wybranych polan Beskidu Śląskiego na skutek zagospodarowania turystycznego

Krajobraz polan ulega w ostatnich latach znacznym zmianom. Z jednej strony na skutek zarzucania ich użytkowania postępuje proces wtórnej sukcesji lasu, przez co zmniejsza się ich liczebność i zasięg przestrzenny, z drugiej strony podlegają one coraz częściej silnej presji turystycznej. Celem prezentacji jest określenie zmian zagospodarowania turystycznego, z uwzględnieniem jego wpływu na zmiany zasięgu polan i ich walory krajobrazowe. Szczegółowe badania przeprowadzono na wybranych polanach Ustronia położonego w Beskidzie Śląskim. Badania obejmują okres intensyfikacji ich turystycznego zagospodarowania, zapoczątkowany wraz z transformacją społeczno-gospodarczą 1989 r. i polegają na identyfikacji występujących obiektów infrastruktury turystycznej oraz określeniu przebiegu zmian w zagospodarowaniu turystycznym od lat 80. XX w. w obrębie historycznego zasięgu polan, określonego na podstawie archiwalnych źródeł kartograficznych.

ADRESY MAILOWE UCZESTNIKÓW SEMINARIUM

Adamczyk Patrycja, mgr inż. - p.adamczyk99@wp.pl

Badora Krzysztof, dr - kbadora@uni.opole.pl

Balon Jarosław, dr hab., prof. UJ - jaroslaw.balon@uj.edu.pl

Bernat Sebastian, dr hab., prof. UMCS - sebastian.bernat@mail.umcs.pl

Chmielewski Tadeusz Jan, dr hab., prof. UP w Lublinie - tadeusz.jan.chmielewski@gmail.com

Czaplicka Marta, dr inż. - marta.czaplicka@uwm.edu.pl

Długozima Anna, dr inż. - anna_dlugozima@sggw.edu.pl

Dynowski Piotr, dr hab. inż. - piotr.dynowski@uwm.edu.pl

Flaga Małgorzata, dr hab. - malgorzata.flaga@umcs.pl

Frydryczak Beata, prof. dr hab. - beataf@zg.home.pl

Hernik Józef, prof. dr hab. inż. - rmhernik@cyf-kr.edu.pl

Janicki Grzegorz, dr hab., prof. UMCS - grzegorz.janicki@umcs.pl

Kijowska Jolanta, dr - jolantak@amu.edu.pl

Kistowski Mariusz, dr hab., prof. UG - mariusz.kistowski@ug.edu.pl

Kosiacka-Beck Ewa, dr inż. - ewa_kosiacka_beck@sggw.edu.pl

Krzemińska Alicja, dr hab. - alicja.krzeminska@uwr.edu.pl

Kulesza Piotr, dr inż. - pkulesza@kul.pl

Kupiec Michał, dr hab., prof. US - michal.kupiec@usz.edu.pl

Latocha-Wites Agnieszka, dr hab., prof. UW. - agnieszka.latocha@uwr.edu.pl

Lubiarz Magdalena, dr hab., prof. KUL - magdalena.lubiarz@kul.pl

Łapiński Jacek ks., dr hab., prof. KUL - jalap@kul.lublin.pl

Mackoś-Iwaszko Ewa, dr inż. - ewa.mackos-iwaszko@kul.pl

Michalik-Śnieżek Malwina, dr inż. - malwina.sniezek@up.lublin.pl

Milczarek Jakub, mgr - jakub.milczarek@gdos.gov.pl

Myga-Piątek Urszula, dr hab., prof. UŚ - urszula.myga-piatek@us.edu.pl

Partyka Józef, dr - jozef_partyka@poczta.onet.pl

Pawluczuk Patryk, inż. - patryk.pawluczuk1999@gmail.com

Pietrzak Maciej, prof. dr hab. - mpietrzak@me.com

Plit Florian, prof. dr hab. - florianplit@wp.pl

Plit Joanna, dr hab., prof. IGiPZ PAN - joannaplit1@gmail.com

Polska Anna, dr inż. - anna.polska@mail.umcs.pl

Przybylska Lucyna, dr hab., prof. UG – lucyna.przybylska@ug.edu.pl

Puchacz Anna, inż. - ania.pu@o2.pl

Rodzoń Jolanta, dr, prof. UMCS - jolanta.rodzos@mail.umcs.pl

Rykała Ewa Anna, dr inż. - Rykala25@gmail.com

Salwa Mateusz, dr hab. - mateusz.salwa@uw.edu.pl

Sarnowski Łukasz, mgr - l.sarnowski@proventoenergia.pl

Senetra Adam, dr hab., prof. UWM - adam.senetra@uwm.edu.pl

Skibiński Jakub, mgr inż. - jakub.skibinski@mail.umcs.pl

Sobala Michał, dr - michal.sobala@us.edu.pl

Solon Jerzy, prof. dr hab. - j.solon@twarda.pan.pl

Soszyński Dawid, dr - dawid.soszynski@wp.pl

Sowińska-Świerkosz Barbara, dr hab., prof. UP w Lublinie - barbara.swierkosz@up.lublin.pl

Stanicka Małgorzata, dr - malgorzata.stanicka@mail.umcs.pl

Szczańska Agnieszka, dr hab. inż., prof. UWM - aszczep@uwm.edu.pl

Szmuc Joanna, dr - Joanna.Szmuc@rzeszow.rdos.gov.pl

Szykowna Sylwia, dr - szykowna@amu.edu.pl

Świder Michał, mgr - mwid@wp.pl

Trzaskowska Ewa, dr hab., prof. KUL - etrzaskowska@kul.pl

Wojciechowski Krzysztof H., prof. dr hab. - krisherw@gmail.com

Zajac Aleksandra - aleksandra.zajac.01@wp.pl

Zaręba Anna, dr inż. - anna.zareba@uwr.edu.pl

Żak-Kulesza Małgorzata, dr - malzak@kul.pl

Żak-Wołyńko Marta, mgr inż. - marta.zak@gdos.gov.pl

Żemła-Siesicka Anna, dr - anna.zemla-siesicka@us.edu.pl

Żróbek-Sokolnik Anna, dr inż. - a.zrobeksokolnik@uwm.edu.pl